

A lelkipásztori beszélgetés gyakorlata

Kompetenciahatáraink és lehetőségeink (a különböző életkorú hívek között)

■ SEBEN GLÓRIA

Bevezetés

A lelkipásztori beszélgetés fogalma tágabb, mint a lelkigondozásé, de szűkebb annál, hogy a lelkipásztor összes beszélgetését ide soroljuk. A lelkipásztornak azok a beszélgetései tartoznak ide, amelyeket nem magánemberként, hanem kifejezetten lelkipásztori szerepében és minőségében folytat, és a másik fél is így tekint rá (ti. mint Isten emberére, lelki emberre). Ahhoz, hogy a lelkipásztori beszélgetés valóban pásztori legyen, szükséges, hogy a lelkipásztor számára ez ne csak egy külső szerep legyen, hanem belső, a Szentlélektől vezérelt indítatásból forduljon oda embertársaihoz, miközben motivációját tisztán tartja. Vizsgálja meg önmagát, hogy ne férkőzzön a motivációjába nyereségvágy, a saját dicsőség keresése vagy az emberi elvárásoknak megfelelés vágya, esetleg saját kielégítetlen kapcsolati és/vagy szexuális igényeinek kielésee. Ezért is fontos, hogy a lelkipásztor a szolgálatát nem elszigetelten végzi, hanem a többi lelkipásztor közösségében, az esperes és az egész egyház felhatalmazásával és transzparens módon. A lelkipásztori beszélgetések során egyszerre kell teljesülnie két – első látásra talán egymással feszültségben lévő – kritériumnak.

Először is a lelkipásztori titoktartásnak.¹ (A négy szemközti beszélgetések során a lelkésszel megosztott információk bizalmasan kezelendők, azt harmadik fél számára, különösen a gyülekezet teljes közössége számára nem teheti hozzáférhetővé az érintett engedélye nélkül, még név nélkül sem, tekintettel arra, hogy a legtöbb közösségben a beazonosíthatóság általában rendkívül könnyű.) A másik érvényesítendő szempont a transzparencia, ami viszont a lelkipásztor saját szolgálatára vonatkozik. Lelkipásztori beszélgetéseinek rövid tartalmát, az érintettek neveinek maszkolásával (ált. monogramok használata elegendő) és különösen a saját reakcióit, az ezekkel kapcsolatos reflexiókat jegyzi

¹ JoóB 2019 a lelkipásztori titoktartás jogi, teológiai és pasztorális vonatkozásait járja körül.

föl a lelkipásztori naplóba. Jó, ha a lelkipásztor négy szemközti beszélgetéseinek tényéről nemcsak ő maga és az érintett tud, és fontos a határok betartása, különösen gyermekek és fiatalok esetében.

A lelkipásztori beszélgetés fajtái

Kis beszélgetés („small talk”)

Nyilvános helyeken, utcán, köztereken, nem egyházi rendezvényen folytatott rövid, érdeklődő jellegű információcsere nem feltétlenül csak hívekkel. De idetartozik a templomkapuban a kézfogáskor néhány szóban elmondott „helyzetjelentés” is. Szerepe kettős: egyrészt a társadalmi érintkezésben elengedhetetlen apró jelzéseket adunk a másik embernek arról, hogy észrevettük őt, elismerjük szerepében (lásd Eric Berne elmélete²). Ez önmagában is pozitív visszajelzés, amelynek elmaradása, különösen vidéki kontextusban, konfliktust is gerjeszthet. Másrészt ilyenkor kaphatunk fontos jelzéseket arról, hogy valakinek a helyzete változik, esetleg további segítségre van szüksége.³

Látogatások⁴

Régebben nagy szerepe volt a gyülekezetépítésben a gyülekezethez tartozó családok otthonukban való rendszeres meglátogatásának. Ma ez a családi otthonok intimitása, határainak megváltozása miatt nehezebb. Másik nagy típus a rendkívüli látogatás, különösen beteg gyülekezeti tagok esetében. Ez alapvetően kétféle helyszínen is történhet: kórházban⁵ vagy otthon. A beteg személy lelkipásztorlása gyakran összekapcsolódik bűnvallással és úrvacsoravétellel, valamint a beteg személyért elmondott imádsággal a betegágy mellett éppúgy, mint a gyülekezet közösségében. Ezért is található a Pröhle-féle *Agendában*⁶ erre a helyzetre alkalmazható liturgikus útmutató.

Lelkigondozás, tanácskérés

Itt általában a tanácskérő keresi meg a lelkészt egy-egy életvezetési elakadással, tanácstalansággal, orientációs problémával. Ez a fajta beszélgetés meghatározott keretek között, lehetőleg a lelkészi hivatal egy erre alkalmas helyiségében, előre egyeztetett időpontban és kb. egyórás időtartamban történik. Lehetőleg ne a klasszikus hivatali órákban történjen, amikor mások érkezése megszakíthatja a beszél-

² Eric Berne szerint a kisgyermekkor lezárulásával „az ember megtanulja, hogyan érje be rejtettebb, akár jelképes gondozási formákkal is, egészen addig, hogy már az elismerés apró jele is elegendő a számára.” BERNE ezeket az apró társas jelzéseket nevezi *stroke*-oknak, a magyar fordítás szerint „simogatásoknak” (1984, 18–19. o.).

³ A lelkipásztori villámbeszélgetések jelentőségét SEFCSIK Zoltán is említi (2012, 193. o.).

⁴ Személyes látogatással kapcsolatos tapasztalatairól számol be SZÉLL Bulcsú és VARGA György az *Épüljjetek! Evangélikus gyülekezet a gyakorlatban* című kötetben (2012).

⁵ A kórházi szolgálat annyiban speciális, hogy egyházunkban lehetőség van külön kórházlelkészi szolgálatra is. Ha a gyülekezeti tagjaink kórházba kerülnek, vegyük fel a kapcsolatot a kórházlelkésszel (ha van), és kérjük a segítségét, együttműködését a látogatásban.

⁶ A rövid eligazítás az esketés és a temetés témája között található a különböző kiadásokban.

getést. Lehetőség van arra is, hogy több alkalommal kerüljön sor a beszélgetésre, így egy lelkigondozói folyamatról beszélhetünk. A keretek biztosításához a lelkigondozó általában szóbeli megállapodást köt a klienssel, amelyben rögzítik, hogy milyen gyakran fognak találkozni (heti két alkalomtól havi egy alkalomig terjedhet ez a gyakoriság). Milyen témák fognak a beszélgetés fókuszában állni, hogyan és mennyiben tud segíteni a lelkigondozó? A lelkigondozónak biztosítania kell, hogy a kliens biztonságban érezze magát, ezért óvakodnia kell a határátlépésekről, a folyamatot és a benne megjelenő érzéseket reflektálnia kell. A lelkigondozó részéről fontos a rogersi hármasság attitűd: empátia (beleérzés a kliens érzésvilágába, nézőpontjának átmeneti felvétele), feltétel nélküli elfogadás (itt a személy elfogadásáról van szó, ami nem egyenlő azzal, hogy bármely tettet vagy mondását reflektálatlanul jóváhagyjuk) és kongruencia (vagyis a lelkigondozó törekedjen önmaga hiteles megjelenítésére, saját érzéseire is reflektáljon, azokat tiszteletteljes formában fejezze ki).⁷ A lelkigondozói folyamat egyik legfontosabb feladata az *empowerment*, vagyis a kliens felhatalmazása, a saját erőforrásai felfedezésében és mobilizálásában nyújtott támogatás és önálló megoldások megtalálására való inspirálás.

Kazuálékhoz kapcsolódó kísérés (keresztelői felkészítés/egyházkezelés, jegyesoktatás, temetési beszélgetés, gyász kísérés)

Ezek az alkalmak többnyire az életfordulókhoz, normatív krízisekhez kapcsolódnak. Ezekben a szituációkban egyaránt benne rejlik a sérülékenységek és a fejlődés lehetősége. Nagyon jó, ha ezeknek az alkalmaknak is folyamatjellege lehet, ami már túlmutat a liturgikus vagy dogmatikai felkészítésen.

Gyónás

A gyónás az evangélikus gyakorlat mozaikcsaládjában a mostohagyerek szerepét kapta. Egyrészt gyülekezeztinkben a magángyónás háttérbe szorult a gyülekezeti, úrvacsorával összekapcsolódó közösségi gyónás mögött. Másrészt az az izgalmas evangélikus tanítás, amely a lelkész feladatkörén túl a hívő testvérek egymást feloldozó, vigasztaló beszélgetésében is lehetővé teszi a bűnvallást és Isten Krisztusban adott bocsánatának hirdetését (*consolatio fratrum*), szinte teljes egészében feledésbe merült (lásd BONHOEFFER 2024, 101–112. o.). Érdemes a gyónás, bűnvallás esetében különösen is megszívlelnünk Bonhoeffer figyelmeztetését: „Isten füleivel kell hallgatnunk, hogy Isten szavával szólhassunk.” (Uo. 89. o.)

Feddés, figyelmeztetés

Talán ez a lelkipásztori szolgálat legérzékenyebb területe, mivel itt találkozunk az emberi gyengeség – köztük a lelkipásztor saját bűne és gyengesége – az Isten akaratának hirdetésével kapcsolatos fölhatalmazással. Jó, ha szent félelem támad bennünk, a feddés és figyelmeztetés belső készítettségével óvatosan bánunk, az evangélium szavai által inspirált önvizsgálattal felvértezve magunkat. Bonhoeffer

⁷ E lelkigondozói attitűdök biblikus párhuzamaira hívja fel a figyelmet Stenger nyomán JOÓB 2010.

kiemeli, hogy a feddéshez képest elsőbbséget kell adnunk az elhordozásnak (uo. 91–100. o.). Miroslav Volf hangsúlyozza, hogy a megítélés és a kirekesztés nem azonos fogalmak.

A hitoktatás során felmerülő lelkipásztori beszélgetés

A hitoktatás speciális helyzeteiben, az iskolákban az egyfős és kiscsoportos hittanórákon gyakran kerülünk lelkigondozói helyzetbe. Ezen helyzetek sajátos kihívásait járja körül Csáky-Pallavicini Zsófia, aki egy rendkívüli megítélésű, gyermekvédelmi jelzést igénylő esetre nézve is eligazítást nyújt (CSÁKY-PALLAVICINI 2025, 193–215. o.).

Gyermeknevelési tanácsadás, konzultáció; házassági tanácsadás

Ezekbe a helyzetekbe a gyülekezeti családpasztoráció során számos alkalommal kerül a lelkipásztor. Fontos megkülönböztetni a hivatalos család- és párterápiától, amelyet erre felhatalmazott személy végezhet.

Lelkivezetés, lelki kísérés

A legfontosabb különbség a lelkigondozáshoz képest, hogy itt kifejezetten a kliens istenkapcsolata, spiritualitása, imaélete áll a beszélgetések fókuszában.

Szakterületek, kompetenciahatárok

A magyar felsőoktatásban számos képzés található, amely lelkészek számára is elérhető. Az Evangélikus Hittudományi Egyetem hirdet mentorlelkész és hivatásgondozó szakirányú továbbképzést, valamint mesterképzési szinten mentálhigiénés kapcsolat- és közösségépítő szakemberképzést. Említendő még a Semmelweis Egyetem Mentálhigiénés Intézet szakirányú továbbképzései, amelyek hitéleti végzettségre épülő lelkigondozó, illetve mentálhigiénés szakember képzést adnak.

Elképzelhető, hogy kapacitáshiány vagy kompetenciahiány miatt a hozzánk fordulókat delegálnunk kell, azaz tovább kell őket küldenünk egy – lehetőleg keresztény szemléletű – szakemberhez. Az alábbiakban ehhez sorolok fel vázlatosan néhány szempontot.

A kompetenciahatár elérkezésének jelei:

- a) A gyanújelek valamilyen pszichopatológiára utalnak. Itt a lelkipásztornak nem feladata a diagnózis felállítása, de segítheti a felismerést, ha tisztában van a diagnosztikai kritériumokkal, s az azokra utaló jeleket gyanújelekként észleli.
- b) A lelkigondozói folyamat sehova nem halad, a lelkipásztornak az az érzése, hogy a klienssel való kapcsolata „egy helyben toporog”. Nem tudják a kitűzött célokat megközelíteni.
- c) Határváltság. A kliens függeni kezd a lelkésztől, vagy át akarja lépni a kapcsolat határait, bensőséges baráti és/vagy szexuális kapcsolatot kezdeményez. Esetleg a lelkipásztor kezd el gyengéd érzelmeket táplálni a kliens iránt.

A delegálást megnehezíti, hogy különösen vidéken, kistelepülései régiókban nagyon nehéz szakemberhez kerülni. Jellemző az általános helyzetre, hogy regionálisan kevés a szakember, aki elérhető, annak betelt a naptára, és még utazni is kell. Másik nehézség az anyagi oldal: a szakemberek nagyon kis része érhető el ingyenesen, tb-támogatott módon vagy valamilyen pro bono rendszerben, így a rászoruló kliensek elláthatatlanok maradnak. Az online kapcsolattartás már sok szakembernél lehetséges, ami a földrajzi távolság okozta problémák egy részét talán áthidalhatja.

A lelkipásztori munkát minden esetben az egyház által biztosított szupervíziós lehetőséggel élve végezzük! A pásztornak is szüksége van pástorra. Egyházunk valósága azt mutatja, hogy a püspökök rendkívül sokrétű szolgálatuk miatt nem mindig tudnak ennek a kihívásnak megfelelni, viszont egyre több egyházmegyében az esperes vállalja magára az egyházmegyei lelkészek kísérését. Nagyon fontos, hogy a lelkész ne maradjon egyedül a saját krízisével, problémájával vagy azal, hogy a rá bízottak terheinek hordozása során túlterhelődött.

Életkorok és életkrízisek

Erikson megkülönbözteti a normatív és akcidentális kríziseket. Normatív krízis az, ami az életciklusváltásból (egyéni vagy családi) természetes módon következik (pl. pályaválasztási krízis serdülőknél), akcidentális krízisnek azt nevezzük, amikor az ember váratlanul találja magát egy megterhelő élethelyzetben (pl. a szülők válása esetén a gyermekek). A krízisek a lelkészt és családját sem kerülik el, ezért fontos tudatosítani, hogy a hozzánk fordulók, krízisben lévő embereknek vajon mennyiben tudunk segíteni, például ha olyasmivel fordulnak hozzánk, amiben mi is érintettek vagyunk (vagy voltunk, és még nem dolgoztuk fel teljesen). Ennek eldöntésében is segíthet a szupervízió.

A krízistől megkülönböztetjük a traumát, ami azt jelenti, hogy egy adott esemény feldolgozása meghaladja a személy erőforrásait és szokásos megküzdési módjait. Az, hogy mi számít traumának, alapvetően személyfüggő, viszont vannak olyan súlyos esetek, amelyek szinte biztosan ebbe a kategóriába tartoznak.

Az *Együtt a hit útján* című könyv részletesen tárgyalja az egyes életkorokra jellemző kríziseket Erikson modellje alapján, így most csak nagyon vázlatosan emelek ki néhány szempontot:

- a) Gyermekek. A gyermekek helyzetének egyik legfontosabb területe, hogy vajon a fejlődésüket optimálisan támogató környezetben tudnak-e felnőni. Ha nem ez történik, akkor beszélünk elhanyagolásról (fizikai, érzelmi, oktatási), illetve bántalmazásról (fizikai, érzelmi, illetve szexuális). Ezt elkövetheti a szülő vagy gondviselő vagy a gyerekekkel valamilyen alá-fölé rendelt-ségben lévő más felnőtt (pl. tanár, edző, akár maga a lelkész is!). Fontos szempont, hogy ha a gyermek bántalmazásával, elhanyagolásával kapcsolatos információ birtokába jutunk, akkor jelzési kötelezettségünk van (lásd Csáky-Pallavicini Zsófia cikkét).
- b) Kamaszok. A tinédzser korosztály lélektani helyzete rendkívül ambivalens: egyszerre lehetnek sérülékenyek, befolyásolhatók (kortárs csoport vagy valamely felnőtt példakép által), ugyanakkor tekintély ellen lázadók. Ne feledjük azonban a zsoltár szavait: „*Mint a hős kezében a nyilak, olyanok a serdülő ifjak.*” (Zsolt 127,4) Ha sikerül a serdülők bizalmát megnyerni, hozzájuk kapcsolódni, akkor egy olyan világ részeseivé válhatunk, amelyet áthat Isten ereje.

A fiatal felnőttekre az individuális hitkeresés jellemző leginkább, igényelhetik a lelkivezetést/kísérést ebben az időszakban. Fontos, hogy ne uraljuk le őket, hanem engedjünk teret a kérdéseiknek, keresésüknek, egyéni meglátásaiknak.

A felnőttek, a középkorosztály a közösség legaktívabb tagjai lehetnek, sokszor ők húzzák az ígát életük több területén, emiatt gyakran nagyon leterheltek. Fontos nekik a közösség támogatása, a feladatok megosztása, az együttműködés. Ebben a korosztályban működhetnek legjobban a csoportos önismereti, lelkipáloszói és támogató foglalkozások.

Az idősek számaránya nő a társadalomban, mivel kitolódik az emberi életkor határa. Ez a korosztály számos kihívással néz szembe, például egészségügyi problémák, számvetés az élettel, a halál elfogadása. Legfájóbb lehet számukra a magány, mert a leszármazotti család sokszor távol van vagy egészen hiányzik. Gondoskodásra szorulnak, nemcsak fizikai, de érzelmi és spirituális értelemben is. Diakóniai intézményben vagy otthonukban, esetleg gyülekezeti alkalmakon nagy figyelmet kell fordítanunk rájuk.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- BARNOWSKI-GEISER, Waltraut 2018. *Apa, anya, pia. Hogyan találhatják meg a szenvedélybeteg szülők felnőtt gyermekei mégis a boldogságot*. Ford. Sólyom László. Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Budapest.
- BAUMGARTNER, Isidor 2023. *Pasztorálpszichológia. Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, Szentendre.*
- BERNE, Eric 1984. *Emberi játzmák*. Ford. Hankiss Ágnes. Háttér Kiadó, Budapest.
- BONHOEFFER, Dietrich 2024. *Közösségben*. Ford. Boros Attila. Harmat Kiadó – Luther Kiadó, Budapest.
- CSÁKY-PALLAVICINI Zsófia 2025. *Lelkigondozói szemlélet, segítő jelenlét a hittanórán*. In: Kodácsy-Simon Eszter – Siba Balázs (szerk.): *Hítből jövő. Valláspedagógiai kézikönyv*. Kálvin Kiadó – Luther Kiadó, Budapest. 193–215. o.
- ERIKSON, Erik H. 1999. *A teljes életciklus*. Animula Kiadó, Budapest.
- HÉZSER Gábor 1995. *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- HORVÁTH-SZABÓ Katalin 2024. *A házasság és a család belső világa*. Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, Szentendre.
- JÁLICS Ferenc SJ 2018. *Lelkivezetés az evangéliumban*. Jezsuita Kiadó, Budapest.
- JOÓB Máté 2010. *A lelkigondozói készség fejlesztése*. In: Szabó Lajos (szerk.): *A közösségépítő lelkész*. Luther Kiadó, Budapest. 98–108. o.
- JOÓB Máté 2019. *Ami nem tartozik a nyilvánosságra. A lelkipásztori titoktartási kötelezettség jogi, teológiai és pasztorális megközelítése*. In: Orosz Gábor Viktor (szerk.): *Teológia és nyilvánosság*. Luther Kiadó, Budapest. 181–194. o.
- KOTILA, Heikki (szerk.) 2019. *A lelkivezetés kézikönyve*. Ford. Bence Áron. Luther Kiadó, Budapest.
- NEMES Ödön SJ – PERCZEL FORINTOS Dóra 2018. *A lelkivezetés művészete*. Jézus Társaság Magyarországi Rendtartomány, Budapest.
- SEFCSIK Zoltán 2012. *Négyszemközt a szomszédokkal*. In: Szeverényi János (szerk.): *Épüljete! Evangélikus gyülekezet a gyakorlatban*. Evangélikus Missziói Központ, Budapest. 193–196. o.
- SIBA Balázs – SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla – PÁNGYÁNSZKY Ágnes (szerk.) 2019. *Együtt a hit útján. Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla 2021. *Gyógyító jelenlét. Isten jelenlétének valósága a lelkigondozás, lelki kísérés, testvéri melléállás alkalmain*. In: Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Lányi Gábor (szerk.): *Leleki éhség. Protestáns spiritualitás a 21. században*. Kálvin Kiadó, Budapest. 231–248. o.
- SZÉLL Bulcsú 2012. *Látogatás*. In: Szeverényi János (szerk.): *Épüljete! Evangélikus gyülekezet a gyakorlatban*. Evangélikus Missziói Központ, Budapest. 180–183. o.
- VARGA György 2012. *Családlátogatás a lelkipásztori szolgálatban*. In: Szeverényi János (szerk.): *Épüljete! Evangélikus gyülekezet a gyakorlatban*. Evangélikus Missziói Központ, Budapest. 183–187. o.
- WEISS, Helmut 2011. *Lelekigondozás, szupervízió, pasztorálpszichológia*. Ford. Hieble-Novák Erika, Kocsev Márton, Pólya Katalin. Exit Kiadó, Kolozsvár.
- WIKSTRÖM, Owe 2013. *A káprázató sötétség. Szempontok a lelkivezetéshez*. Ford. Széchezy Orsolya. Luther Kiadó, Budapest.